

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

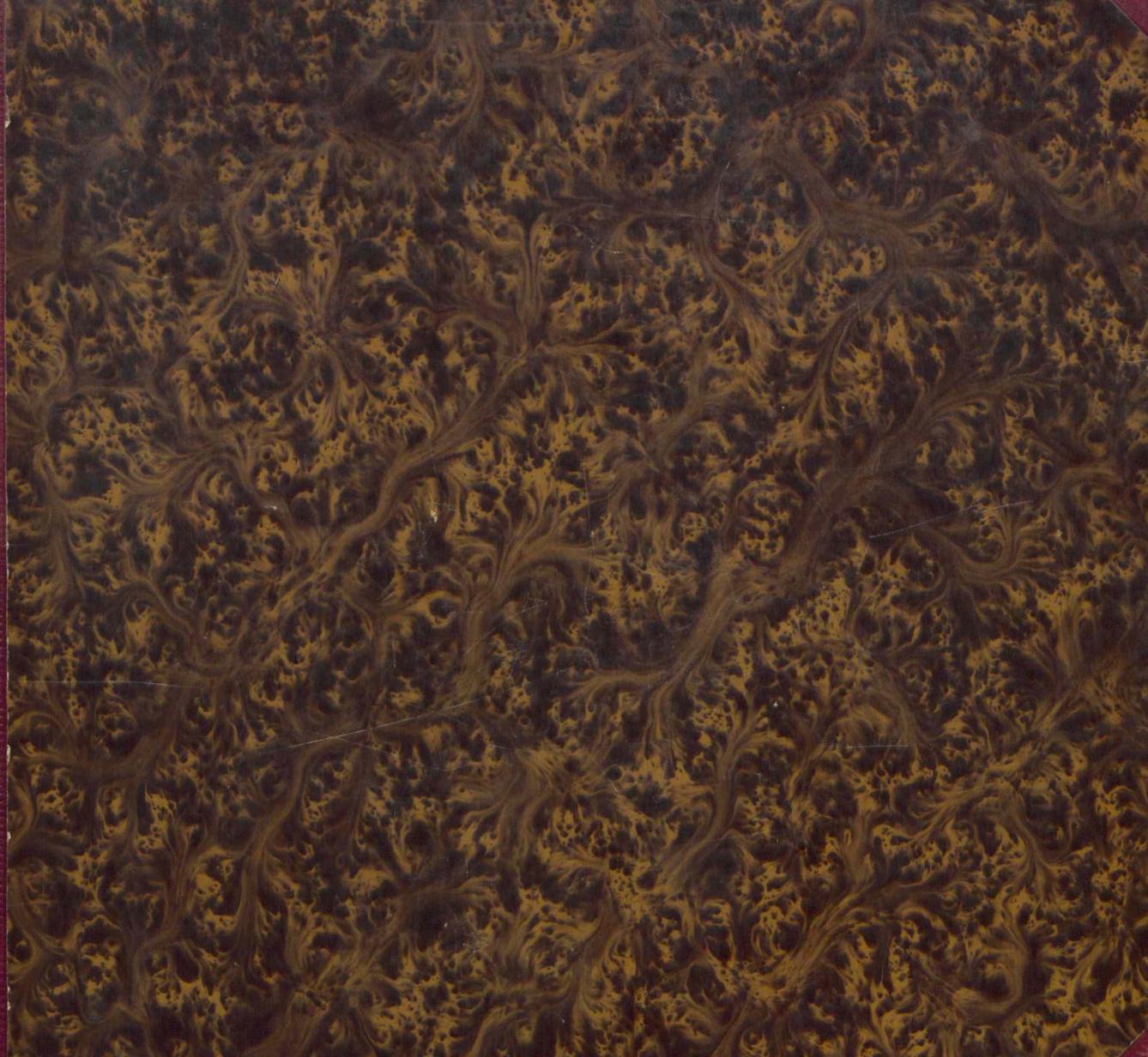
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

1. Roberti 19.

2. A. Franke Verlag.

3. W. Debes & Sizenkoff lit. Inst.

LERBAEK

i Jylland.

LERBÆK

i Jylland.

I Hoyer Sogn, Thyrdø Herred og Vejle Amt ligger Hovedgaarden Lerbæk, der har faaet sit Navn af sine lerede Torde og af den Bæk eller Å., som i en Halvcirkel banner dens Grænse imod Nord. Lerbæk Gaard har allerede i første Halvdel af det 15de Hundrebaar været Herregaard; den tilhørte 1436 Væbneren Niels Stangeberg. De følgende Ejere i en lang Aarvække hørte til Witten Brokkenhus. Den første af dette Navn, der stred sig til Lerbæk, var Peder Brokkenhus; han var første Gang gift med Fru Maren Stangeberg, Datter af Niels Stangeberg, og med hende havde han faaet Gaarden. Hans anden Hustru var Fru Gese Reventlow, Datter af Knud Reventlow til Søbo og Margrete Urne. Peder Brokkenhus forekommer 1488 som Herre til Lerbæk, var Landsdommer i Nørrejylland i Maren 1490 til 1499, og 1503 satte Mester Hans Urne i sin sidste Villie, at der skulde gives ham en Gylben og en Krønne. Hans Søn Johan Brokkenhus, der den 3die Juli 1499 indstredes som akademisk Borger ved Kjøbenhavns Universitet, arvede Gaarden efter ham. Han var i nogle Aar Lensmand paa Krogen (Kronborg) og fik 1513 Røttering af Christiern den anden for al den Indtægt og Udgift, han havde haft af dette Len, siden han sidst havde gjort Kong Hans Rede derfor, ligesom og for den Landbesjætt, han havde oppebaaret i Lenet Aar 1510. Med sin Nabo Ejeren af Haraldskær

havde han Strid om Grænseskjæll, hvilken vedvarede meget længe under flere forskellige Ejere. Han var gift med Fru Anne Zuel, Datter af Kjelb Zuel til Åstrup og Fru Karen Lange, og han levede endnu 1540 og maatte nogle Aar derefter. Sønnen Johan Brokkenhus, der arvede Lerbæk efter ham, havde i Juni 1535 tillige med Johan Breide i Hoyer Kirke taget et Tingsvidne om Aunegaarden i Rugballe, at den fra gammel Tid havde været givet til Hoyer Kirke af Fru Inge Stangeberg, for at der skulde læses en ugelig Messe for hendes egen og hendes Forældres Sjæle. Han var gift med Fru Sofie Skeel, Datter af Anders Skeel til Hegneb og Fru Karen Flemming, og han havde en heftig Strid med Fru Sofie Glob, Enke efter Iver Friis til Haraldskær. Som Følge af denne Tvætte vare den 13de Marts 1559 Oluf Munk til Døljel, Niels Lange til Kærgaard, Albret Skeel til Fufinge, Anders Hansen (Lindepov) til Sællerup, Christen Splid til Mindstrup, Henning Qwitzov til Sandager og Malte Jensen (Sehested) til Holmgaard efter strængt kongeligt Paabud paa Aastedet for at afgjøre, hvor det omskribte Hofballefreg monne ligge, og om nogen Jord og Ejendom skulde være foret til Rugballegaard den Tid, da Hr. Anders Friis var Børge for Fruen paa Lerbæk. De toge da med sig Christoffer Munk til Krogsgaard i Steben for Børgen Lykke, Børgen

LERBÆK

i Jylland.

Juel til Raage i Steben for Axel Juel, Niels Skabe til Nefstrup i Steben for Peder Kruse, og da fremlagde først Johan Brokkenhus for dem sine Breve, hvoraf det tydelig fremgik, saa vidt de kunde skønne og granst efter den Tøne, Gud havde givet dem, at den Tord, hvorom der saa længe var ført Trætte, hed Hofballefrog vest for en vis Grøft og Korvej imtil det Steb, hvor Rugballegaard tog ved. Med Hensyn til den Tord, der var føret til Rugballegaard i hin Tid, fremlagdes 4 Raghæver, som Fr. Anders Friis selv havde gjort og føret; ved den første af disse Raghæver af 1472 havde han indvordet (hjemlet) Lerbæks Ejendom, det andet af 1473 indeholdt bl. m., at al den Tord vest for Højen imellem Rugballegaards og Fovers Mark, som var gennemgravet med et Dige, hjemlede han til Rugballegaard imod et gammelt Adkomst- og Skiftebrev af 1408; ligeledes en Raghævd af 1474, som tillige med nogle andre Raghæver godtgjorde, at han da var ret Børge for „Hustru“ Maren Stangeberg, der altsaa maa have været Enke, da hun ægte Peder Brokkenhus, og at han i hendes Navn havde hjemlet sig selv 4 Gaarde, der tilhørte hende og hendes Arvinge; end videre Niels Juels og 16 andre Mænds Brev og nogle Ribemænds Vidnesbyrd, og desuden havde Johan Brokkenhus paa sin Side 47 levende Mænds Nøst, som mindebes 30 til 40 Aar tilbage, at den omstridte Tord hed Hofballefrog, og de kunde heller ikke skønne rettere, end at den Raghævd var føret paa hin Tid, da Fr. Anders Friis var Børge for Fruen paa Lerbæk. De udbade sig nu Fru Sofies Breve for at indbringe dem i denne Kløftning; men de maatte ikke saa dem. Et Ringvidne af 4de April s. A. af Nørvang Herreds Ting, udstædt af Christen Splid til Mindstrup, Jørgen Juel til Raage, Herredshjøgden Hans Jørgensen i Bøggalle o. fl., udsiger, at Johan Brokkenhus har faaet et Stoffenøvd af 18 Mænd om, at 5 Gaarde i Bøvl (Nørvang Herred, Dmme Sogn) havde ligget til Lerbæk baade i Niels Stangebergs og andre Gaardens Ejeres Tid, og desuden 2 Gaarde, som Peder Brokkenhus havde skiftet sig til, og de havde aldrig hørt eller spurgt, at Ejerne af Haraldslær havde haft nogen Del i Bøvl. Den 6te Juni 1659 udstædtes et nyt Ringvidne paa Nørvang Herreds Ting om et Stoffenøvd af 30 Dannemænd,

at disse ikke, saa længe de kunde minde, havde hørt eller fornuimet andet, end at det var og havde været Lerbæks rette Egenmærke, der saa nord for den Digeende, som løb ned til Hofballe Mølle; Stevningmændene hjemlede, at Fru Sofie Glob var skævet. Paa denne Tid eller noget senere opholdt Johan Brokkenhus sig i Kjøbenhavn, og i Begyndelsen af November udsattes Paafjendelsen af deres Sag. Fru Sofie var imidlertid ikke ledig under hans Fraværelse; thi hun lod nogle af sine Dønder bortføre Boghøden, der var faaet i den Tord, man trættes om. Efter sin Hjemkomst møbte Johan Brokkenhus paa Landstinget i Viborg og udtalte, at han troede at have Ret til at føre Vidne om denne hendes Fremførd, uagtet Kongen havde paabudet, at Sagen skulde opsettes. Paa Tinget kjenbtes det saaledes for Ret, efter at Sagen var drøftet imellem de paagældende, at alle de Vidner og Breve, som de paa begge Sider mønne have samlet imod hinanden, skulde være døde og magtesløse og ikke komme nogen af dem til Gavn eller Skade i nogen Maade, hvorhos ej heller nogen af dem maatte søge eller forhøve ny Vidner, før Kongen, der atter havde optaget Sagen, havde givet sin Kjenbelse, og saa længe skulde Sagen staa i Røerstab (holse). Johan Brokkenhus gjorde ogsaa sit til at samle Lerbæks Gods. Han fik saalunde i Aaret 1574 ved Mageffikste med Kongen 2 Gaarde i Høver By og 1 Gaard i Hørup By i Tøllinge Sogn imod at udlægge 2 Gaarde i Vresten Sogn. I Slutningen af April eller i Begyndelsen af Maj 1587 bortskaldtes han fra denne Verden. Hans Hustru var Fru Sofie Skeel, Datter af Anders Skeel til Hegneb og Fru Karen Flemming. Sønnen Kjeld Brokkenhus, der arbejdede Gaarden efter ham, var født paa Lerbæk den 28de April 1550, kom 9 Aar gammel i Barde Skole, hvor han gik i 4 Aar, var derefter 2 Aar i Hamborg og kom i en Alder af 15 Aar til Erik Lange paa Engesholm, som siden sendte ham til den lærde Henrik Rantzau paa Breitenburg, hvorpaa han i længre Tid tjente et Par høje Fyrster og var derefter 6 Aar hjemme hos sine Forældre, før han den 27de Oktbr. 1583 gifte sig med Jomfru Edel Ulfeld, Datter af Post Ulfeld til Østergaard og Fru Anne Raas; de holdt Bryllup paa Aarhus Bispegaard. Han døde 1616

LERBÆK

i Jylland.

den 23de November og fik sit fjerde Hvilsted i Vejse Kirke den 8de Decbr. Fra 1613 til 1616 gif han i Borgen for Trub Brykfe til Langesø for 18,000 Rdt., hvisaarsag hans Søn Johan Brokkenhus til Østergaard og Verbæk i Aarene 1621 og 1622 havde en Retstrid. Denne Mand fik 1634 i Magestifte med Kongen Hertigheden af en Annezgaard i Høver Sogn med Skov til, hvorimod han til Kronen udlagde en Gaard i Rugballe. Under Krigen vare 8 Gaarde i Høver By lagte øde; deres Marker lagde han under Hovedgaarden 1629. Før denne Tid havde Verbæk haft sine Acre og Engstifter blandede med Høver Bøndergaardes; for at have Jorderne samlede ønskede han at faa Annezgaarden i Høver, imod at Præsten i Veberlag fik en Gaard i Rugballe, og dette Ønske imødefom Kongey. Han oprettede en Skole nær ved Høver Kirke, og for denne Skole udstæbte hans Søn Erik Brokkenhus, der ved Faberens Død 1648 arvede Verbæk, en Fundats i Aaret 1655. Erik Brokkenhus var gift med Fru Ingeborg Parsberg, Datter af Oluf Parsberg til Vermit (Frisenborg) og Fru Karen Kruse. De havde en Søn, der døde i en ung Alder. Efter denne Verbæks Ejer gjordes der Opbud i Viborg i Marts 1664, og Gaarden kom i fremmede Hænder efter at have tilhørt Witten Brokkenhus i en Tid af henimod 200 Aar.

Verbæk kjøbtes nu af Løge Robsteen, Overstelieutenant af Artilleriet; han døde i Aaret 1673 og blev begravet i Hornstrup Kirke. Den næste Ejer var Nikolaj Nissen, som ogsaa havde Rugballegaard i Tøllinge Sogn; han lagde 1676 2 Gaardes Marker fra Høver By under Hovedgaarden. Efter ham tilhørte Gaarden hans Søn Justitsraad og Overtrivskommissær i Sønderjylland Herman Lorenz Nissen, som den 5te Juni 1704 solgte den til den lærde Geheimeraad Mathias Moth, som havde været Overretter i det danske Kancelli. Tillige med Gaardens Mølle og Røskær Eng var Verbæk sat for 54 Tdr. 3 Stpr. 3 Fdk. 2 Alb. Hartkorn Ager og Eng; til Gaarden hørte følgende Bøndergods: i Tøllinge Sogn, Hørup By 10 Gaarde, 1 Wolfsteb og 2 Huse, i Høver Sogn og By 7 Gaarde foruden de øde Gaarde, hvis Jorder breved under Hovedgaarden, og 7 Huse, i Ure 2 Gaarde og 1 Kirkebol, i Høgsøholt 4 Gaarde og 2 Huse, i Skibild Sogn Kyfshus, Nebær-

Rnaberup 1 Gaard, Over-Rnaberup 1 Gaard, Østergaard 1 Gaard, i Slesbe 4 Gaarde og 1 Bol, i Ansager Sogn, Øster Herreb, Skelund 1 Bol, ligesaa Ørrebsfangst ved Kongens Kær nær ved Vejse, hvilken var styldsat for 8 Tdr. 4 Stpr. Hartkorn, og den tiliggende Eng med 7 Stpr. „ Fdk. 2 Alb. Hartkorn; herpaa havde Nikolaj Nissen faaet Skjøde af Kronen i Aaret 1678. Bøndergodssets hele Hartkorn var 203 Tdr. 6 Stpr. 2 Fdk. 1 Alb., og Hovedgaardens Skovstyd var 5 Tdr. 2 Stpr. 2 Fdk. 1 Alb. Hartkorn. Da Skjødet paa denne Ejendom udstæbtes den 16de Juli 1704, vare Anders Rosenfrands til Tirøbæk og Sælgerens Broder Nikolaj Nissen til Rugballegaard tilstebe. Afkun 2 Aar var Mathias Moth Gaardens Ejer; thi han solgte Verbæk den 29de Juni 1706 til Baron Christian Gilsencrone til Vilhelmsborg, der var gift med hans Datter Fru Amalie Margrete Moth, for 20,000 Rdt. i Kroner. Baronens ejede Gaarden indtil Aaret 1730, da han afhændede den til Kronen. Skjødet, der er udstæbt den 21de August 1730, er meubunderstrevet af to Deputerede ved Finanserne Caspar Bartholin og Christian Berregaard. Kronen ejede Verbæk indtil 1744, da Gaarden solgtes til Regimentskvartermester, senere Justitsraad Emanuel Lygesen, som kort efter Skjødet den til Klemen Marcussen, efter hvis Død i Aaret 1755 Gaard og Gods afhændedes til Mogens Nellesmann fra Fyn. Ved Gaarden gjorde denne afskillige ny Indretninger og anlagde tækt ved den et Teglværk, der lige fra den Tid af har været beskjendt ved sine gode røde Mursten; Bøndernes Aar forbedrede han ogsaa. Han havde Drb for at være en meget dhgtig Landmand. Den næste Ejer var Kammerraad Jens Nellesmann, hvem Verbæk tilhørte indtil omtrent 1798, da han solgte den til den senere Stifamtmand Thjagesen til Matstrup og Overstelieutenant Peter Poulsen i Horsens; disse afhændede omtrent 1803 Gaarden til Jens Schoustrup, som solgte en stor Del af Godset til Bønderne og kort efter selve Gaarden til en Lpfler ved Raun Stauk, og af dennes Enke solgtes den omtrent 1830 for 28,000 Rdt. til Rasmus Ingvorsen, som igjen 1843 afhændede den for 90,000 Rdt. til den nuværende Ejer Raanibad i Theologien F. A. Skjøft. Det matrifulerede

LERBÆK

i Jylland.

Tiende Hartkorn, der 1769 hørte til Gaarden og udgjorde 19 Tdr. $2\frac{1}{2}$ Skpr., er helt frasolgt for 40 til 50 Aar siden. — Lerbæk ligger omtr. 3 Fjerdingvej nord-nordvest for Vejle.

Gaardens Fladeindsat er 500 Tdr. Land Ager, lidt over 100 Tdr. Land Eng og lidt over 300 Tdr. Land Skov. Dens Ager og Engs Hartkorn er 45 Tdr. 6 Skpr. 1 Fdk. $1\frac{1}{4}$ Alb., hvoraf de 7 Tdr. 4 Skpr. 1 Fdk. $\frac{3}{4}$ Alb. bekomme de oven nævnte i Skibet Sogn liggende Enge. Skovstykket er endnu 5 Tdr. 5 Skpr. 2 Fdk. 2 Alb. Skoven bestaar af Bøg, Eg, Eik, Ask, Alnebøg og Rødbøg; Jordsmønnen er meget bakket med dybe

Kløfter. Den sidste Levning af Lerbæks Bøndergods er 1 Gaard og 6 Huse med 3 Tdr. 1 Skpe. „ Fdk. $\frac{1}{2}$ Alb. Hartkorn og omtrent 54 Tdr. Land.

Lerbæks Hovedbygning bestaar af 3 Huse, for største Dele af Grundmur. Gaardens Udhuse brændte 1702 og opførtes da atter af Mathias Møth. Foran Stuehuset er der et smukt Springvand. Haven er i gammel Stil med Gange, omgivne af Alnebøg-Hækker.

Paa Lerbæk Mark var det, at Kong Frederik den fjerde den 18de September 1848 holdt Hærstue over en Del af de fra Sønderjylland efter de første Kampe i hin saa hæderfulde Krig hjemvendende Stridsmænd.

